

Katalog in razstava ponujata številne zanimivosti, ki so na otvoritev pritegnile množico obiskovalcev. Pri tem ne gre le za suhoparno naštevaje dejstev, temveč gre za predstavitev razglednic, fotografij, računov, načrtov, vedut, dopisov ipd., ki dajo katalogu in razstavi še dodano vrednost.

Sonja Jazbec

»Naših 50 let«

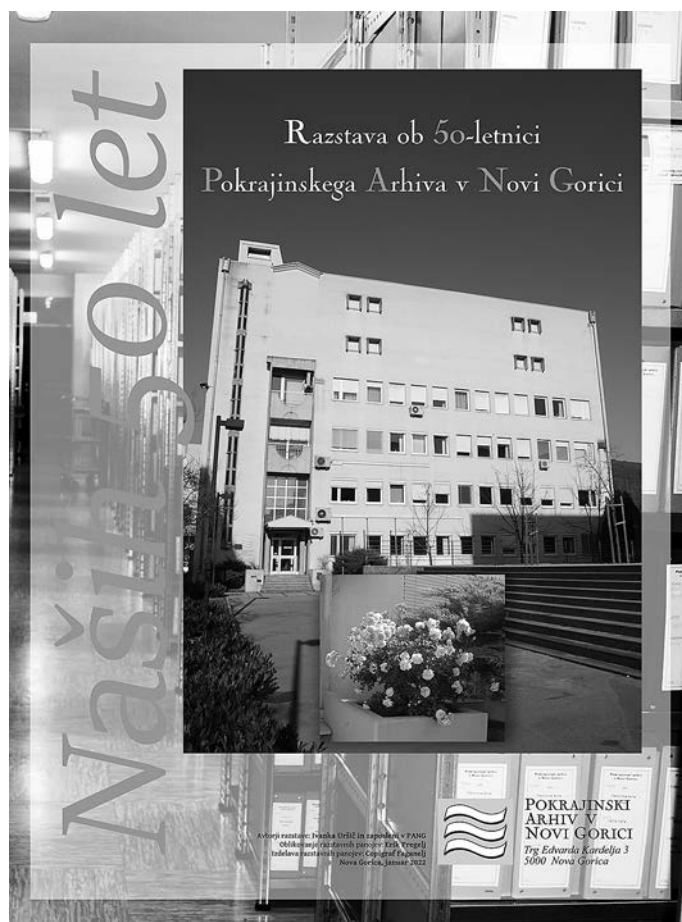
Razstava ob 50. obletnici delovanja Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici
Rotunda Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica, januar–marec 2022

Letos Pokrajinski arhiv v Novi Gorici praznuje 50-letnico obstoja. Ob tej priložnosti so v arhivu otvorili nove prostore v pritličju stavbe in pripravili razstavo, ki govori o zgodovini arhivske stroke na Goriškem; od prvih skromnih začetkov do ustanovitve javnega zavoda vse do današnjih dni. Priložnostna razstava je bila postavljena ob začetku jubilejnega leta (od konca januarja 2022 do sredine marca 2022) v Rotundi Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica. Danes je na ogled v pritličju stavbe pokrajinskega arhiva.

Razstava, ki obsega 21 panojev, je delo arhivistke Ivanke Uršič, medtem ko jo je oblikoval Erik Pregelj. Na temelju izbora raznovrstnega arhivskega gradiva iz fonda Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici (PANG 337) je predstavljeno delovanje najmlajšega med slovenskimi pokrajinskimi arhivi.

Pozornemu obiskovalcu ne uide dejstvo, da je pot od ideje do nastanka tega javnega zavoda prepletena s tematiko nove državne meje po drugi svetovni vojni, še posebej z gradnjo novega mesta, Nove Gorice.

Razvoj od referata za arhivsko gradivo, prek Okrajnega arhiva in muzeja do Zavoda za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini Občine Nova Gorica je bil dolgotrajen. Pokrajinski arhiv je bil ustanovljen kot samostojni zavod z odločbo novogoriške občine v novembru 1971, medtem ko je s prvim dnem naslednjega leta začel formalno delovati. V nadaljevanju je poudarjena problematika neustreznih prostorov za hrambo gradiva. Predstavljene skice arhitektov kažejo na dve rešitvi omenjene problematike: adaptacija že obstoječih starejših dvorcev na Goriškem v arhiv ali gradnja nove stavbe. Leta 1983 so Novo Gorico prizadele katastrofalne poplave. Večina gradiva, ki se je takrat hranila v kletnih prostorih

Stavba Pokrajinskega arhiva Nova Gorica, dokončana leta 1987 (Foto: Erik Pregelj)

Slovesnost ob odprtju nove stavbe in selitev gradiva v nove prostore. Trak sta svečano prerezala književnik Ciril Zlobec in ravnatelj Matjaž Grobler. Pri selitvi arhivskega gradiva so pomagali tudi vojaki. (Foto: Erik Pregelj)

občinske stavbe, je bila poplavljenjena. O poplavih nam pričajo fotografije na dveh panojih, ki predstavljajo poplavljenega in skoraj uničenega gradivo ter reševanje skozi proces zamrzitve v hladilnicah Kmetijskega kombinata Vipava in sušenja na raznih lokacijah na območju novogoriške občine. Na pomoč pri reševanju arhivskega gradiva so poleg novogoriških dijakov in študentov priskočili tudi arhivi nekdanje skupne države, kar izpričujejo zahvale za pomoč pri reševanju. Ta tragedija je tudi pripomogla k odločitvi za gradnjo namenske stavbe za izvajanje arhivske dejavnosti na severnem Primorskem. Slednja je konec leta 1986 že stala in naslednje leto sta sledili slovesna otvoritev in vselitev. Večno pereče vprašanje prostorske stiske, ki se stopnjuje vzporedno z naraščajočo količino gradiva, je arhiv reševal z dokupom prostorov v isti stavbi in s preureditvijo le-teh v arhivske depoje. Ti so omogočali arhivskim delavcem, da so lahko nadaljevali z nemotnim prevzemanjem arhivskega gradiva in njegovo strokovno obdelavo, kar je predstavljeno v nadaljevanju.

Tehnični napredek v zadnjih petdesetih letih je bil očiten. Od prvega mikročitalca, pojava osebnih računalnikov ter uvajanja digitalnih podatkovnih zbirk v delo arhivista do skorajda popolne digitalizacije delovnega procesa. Najprej je bil leta 1989 v uporabi računalniški program Armida. Takratni direktor Drago Terpin je sodeloval v skupini za razvoj in uvajanje nove aplikacije za popis gradiva InfoArh. V okviru projekta e-ARH.si smo razvili nova orodja, s katerimi se je uporabnikom arhivskega gradiva občutno približala želena digitalna oziroma digitalizirana vsebina gradiva. Pokrajinski arhiv pri delu uporablja program ScopeArhiv. Arhivisti morajo biti stalno v stiku z ustvarjalci gradiva. Na temelju delovanja ustvarjalcev izdajo pisna strokovna navodila za odbiranje gradiva.

V nadaljevanju so predstavljeni zapisniki prevzemov gradiva iz let 1972, 1973 in 2003, prošnje za odkup zasebnega gradiva, izmenjava arhivskega gradiva glede na pristojnost med arhivi ter primer izročitve gradiva Arhivu Republike Slovenije. Razstava nam prikaže tudi kadrovske razvoj arhiva. V 80. in 90. letih se je število strokovnih delavcev v arhivu bistveno povečalo. Večje število zaposlenih je omogočilo kakovostnejše rokovanje z gradivom, arhivisti so bili zadolženi za posamezne fonde in zbirke, strokovno knjižnico in članstvo v komisijah. Izmenjava izkušenj in reševanje strokovnih vprašanj na raznih področjih sta vsakodnevna praksa. Z oblikovanjem samostojne države Republike Slovenije je število zahtevkov za pravni namen moč-

no poraslo. Fotografije čitalnice, ki je dobro zasejena z raziskovalci, in številne zahvale za pomoč pri raziskovanju in spodbude so lep prikaz dela zaposlenih. S pomočjo virtualne arhivske čitalnice se uporaba arhivskega gradiva vse bolj seli na digitalno raven.

Arhivisti pokrajinskega arhiva so se udeleževali evidentiranja arhivskega gradiva, ki se hrani zunaj slovenskih meja in se nanaša na Slovence oziroma slovensko ozemlje. Deli gradiva so bili v 80. letih prejšnjega stoletja najprej mikrofilmni, medtem ko danes arhiv razpolaga z zmogljivimi optičnimi čitalniki za gradivo formata od A4, A3 do večjih. To digitalizirano gradivo si je možno ogledati tudi na spletu.

Zelo plodna je bila tudi razstavna dejavnost. Na začetku so bili v novi stavbi temu namenjeni kletni prostori, ki so bili dovolj veliki tudi za sprejem večjih razstav zunanjih ustvarjalcev, kot sta bila med drugim akademska slikarja Riko Debenjak in Klavdij Tutta. Kasneje je bila razstavni dejavnosti namenjena vhodna avla v arhiv. Pokrajinski arhiv je na povabilo sodeloval tudi pri razstavah, ki so jih pripravile druge kulturne ustanove. Razstave so se navezoval na raznovrstne teme, od slovenske osamosvojitve do življenja pomembnih kulturnikov, šolstva in gospodarstva. Na tem mestu naj izpostavimo odmevno razstavo, ki je govorila o nastanku mesta Nova Gorica. Na razstavljenih fotografijah so izpostavljene razstave, ki so jih gostili v Salonu Meblo, v knjižnici v Ajdovščini, v Hiši kulture v Šmartnem in na prostem pred Goriško knjižnico. Arhivisti so redno predstavljali svoje delo, pomen arhiva in vzorce arhivskega gradiva tudi šolskim skupinam. O tem pripovedujejo lično urejene zahvale in priložnostni strip, ki je nastal po obisku ene od šolskih skupin.

Arhivisti so pri izdaji publikacij, zbornikov in monografij sodelovali tudi z drugimi ustanovami in društvi. Razstavljena je zahvala, ki jo je arhivu podelilo Arhivsko društvo Slovenije za pomoč pri organizaciji zborovanja v Novi Gorici leta 1972, iz istega leta je prošnja pokrajinskega arhiva za redno članstvo v Skupnosti arhivov Slovenije. Leta 2000 je arhiv skupaj z Arhivskim društvom Slovenije v Bovcu organiziral strokovno zborovanje. Pokrajinski arhiv je v sodelovanju z Goriško knjižnico in Goriškim muzejem ob praznovanju sedemdesete obletnice Nove Gorice zbiral spomine na gradnjo mesta. Arhivisti so se redno udeleževali domačih in čezmejnih simpozijev, kulturnih prireditev in predstavitev knjižnih izdaj. Na teh dogodkih so sodelovali tudi s svojimi prispevki.

Da je resno strokovno delo še plodnejše,

Široka paleta razstav, ki so jih skozi leta pripravili zaposleni, in razstav v sodelovanju z drugimi ustvarjalci (Foto: Erik Pregelj)

če se občasno preseka z izleti, orišejo fotografije že »tradicionalnih« pohodov v kraje, ki so povezani z območjem delovanja arhiva. Fotografije druženja ob praznovanju osebnih jubilejev zaposlenih ali v pustnem času so priča dobremu vzdušju v arhivu. Zaposleni v arhivu radi za voščilo ali v zahvalo tudi kaj spesni-jo in skupaj zapojejo ob kitarski spremljavi.

Alenka Kozič

Borut Batagelj: Celjski peloton: Etape razvoja cestnega kolesarstva v Celju

Razstava Zgodovinskega arhiva Celje, 17. maj 2022 na Krekovem trgu v Celju
in do nadaljnjega virtualno <https://virtualni.zac.si/>

Avtor se v razstavi ukvarja predvsem s športnimi vidiki množičnega rekreativnega in vrhunškega kolesarstva. Kot pravi sam, pušča ob strani druge vidike, ki so pripeljali do vsakdanje uporabe koles, ki jo je kapitalistična, potrošniška in tudi v trajno mobilnost naravnana družba zapeljala s cest na steze in brezpotja, v parke, dvorane in tudi v virtualni način doživljanja kolesarjenja. Razstavo je avtor poimenoval Celjski peloton (peloton, slov.: glavnina = glavna skupina kolesarjev, ki med etapo kolesari skupaj). Lokalno se razstava osredotoča na Celje ter prikazuje predvsem razvojno dinamiko športnih in organizacijskih kolesarskih dosežkov, ki so že v preteklosti in še danes Celje kolesarsko izstopajoče in prepoznavno umeščajo na kolesarske zemljevide. Če omenimo samo zadnji primer, je posebna komisija organizatorja 28. izvedbe dirke po Sloveniji izbrala Celje za Naj gostitelja dirke Po Sloveniji 2022. Razstava Celjski peloton je bila del bogatega nabora promocijskih kolesarskih dogodkov z raznoliko vsebino omenjene dirke, ki so v Celju doživeli vrhunec s ciljem 3. etape Dirke po Sloveniji 17. junija 2022. Razstava obsega 18 panojev, na katerih je vsebina obogatena z obsežnim fotografskim in drugim izbranim gradivom.

Ob prehodu skozi razstavo nas avtor na začetku opomni, da je bil Gradec eno izmed glavnih središč razvoja kolesarstva v avstrijskem delu monarhije, od koder so prihajali vplivi razvoja v druga mesta tedanje južne Štajerske. Prvi pionirski poskusi uvajanja kolesarstva v Celju so bili zaznani od osemdesetih let 19. stoletja naprej. Leta 1883 so graški kolesarji izvedli propagandni izlet v Rogaško Slatino, udeležili so se ga tudi nekateri Celjani. Istega leta v celjskem časopisu najdemo oglas o prodaji treh koles, medtem ko je bilo leto 1886 v Celju prelomno za kolesarstvo – organiziran je bil tečaj kolesarske vožnje in ustanovljeno je bilo kolesarsko društvo Cillier Radfahrerverein. Slovenci so v Celju svojo prvo kolesarsko sredino ustanovili leta 1891 znotraj sokolskega društva. Slovenski celjski kolesarji so se v prvih letih delovanja navezali na zagrebške kolesarje, leta 1891 so odkolesarili na odprtje dirkališča biciklistov hrvaškega Sokola, leta 1892 so tam nastopili na mednarodni dirki in sodelovali pri vzpostavljanju temelja za jugoslovansko zvezo biciklistov. Skozi Celje je leta 1893 poteka dirka iz Zagreba v Ljubljano in leta 1897 dirka od Trsta do Celja, v izvedbi Zveze slovenskih kolesarjev. Omenjena dirka je obeležila odprtje Narodnega doma v Celju. Tempo razvoja celjskega kolesarstva je leta 1903 pripeljal do ustanovitve Kluba slovenskih kolesarjev Celje. Kot zanimivost se je omenjeni klub odločil, da se bo udeležil ljudske veselice v Gotovljah, kjer so za popestritev pripravili posebno, tako imenovano polževo dirko, na kateri so po natančnih pravilih izvedli tekmovalstvo za najpočasnejšega kolesarja, po katerih je tekmovalstvo smelo trajati največ pol ure, pri čemer je bila prepovedana cik-cak vožnja.

Klub je deloval tudi v času med obema vojnama. Že leta 1920 je pomagal